

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті вивчено та проаналізовано основні наукові підходи до визначення понять “компетенція”, “компетентність” та “валеологічна компетентність”. Визначено сутність поняття “валеологічна компетентність студентів”. Встановлено місце валеологічної компетентності у складі ключових компетентностей студентів

Ключові слова: валеологічна компетентність, здоров'я студентів, компетентність, компетенція, ключові компетентності.

Постановка проблеми. В умовах виникнення в Україні великої кількості факторів (соціальних, екологічних, матеріальних та духовних), що негативно впливають на здоров'я студентів виникає необхідність формування у майбутніх фахівців відповідального ставлення до здоров'я. Дослідження свідчать, що необхідною передумовою цього може виступити процес розвитку валеологічної компетентності у студентів. Це спонукає до пошуку такої моделі навчального процесу, яка зможе забезпечити формування валеологічної компетентності спеціаліста в будь-якій галузі, що є необхідною умовою і стає загальною методологією вирішення конкретних завдань, пов'язаних зі збереженням здоров'я молоді [1-4; 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літератури показав, що формування та збереження здоров'я молоді сьогодні здійснюється за різними напрямками, до яких входить виховання ціннісного ставлення до здоров'я, культури здоров'я, розвиток навичок здорового способу життя, фізичне виховання та інші, які можна розподілити за такими сферами, як формування фізичного, психологічного, соціального та духовного здоров'я. Але слід зазначити, що сьогодні набув актуальності напрям в освіті, про запровадження якого йдеться у нормативних документах та який пов'язаний із формуванням компетентнісного підходу до формування здоров'я.

Аналіз психолого-педагогічної та валеологічної літератури засвідчує, що філософські, загально-педагогічні та психологічні аспекти досліджуваної проблеми розглядаються в різних аспектах, а саме: особливості свідомого та ціннісного ставлення до здоров'я вивчаються у роботах Н. Денисенко, Н. Зимівель, Г. Нікіфоров та ін.; питання здоров'язберігаючої компетентності у працях Н. Бібік, Т. Бойченко, Д. Вороніна, О. Овчарук, О. Савченко та ін.; проблему розвитку валеологічної компетентності – В. Азаренко, В. Бобрицька, О. Бондаренко, В. Нестеренко, В. Сидоренко та ін. (в Україні), О. Родіна, О. Гонєєв, М. Селіверстова, К. Ширяєва та ін. (у Росії).

Мета статті – проаналізувати сучасні підходи до визначення поняття “валеологічна компетентність студентів” та теоретично обґрунтувати її сутність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз психолого-педагогічної та валеологічної літератури засвідчує, що існують різні підходи щодо розуміння понять “компетентність” та “компетенція”.

У науко-педагогічній літературі різниця між означеними поняттями розуміється, виходячи з того, що компетенція – це внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, уявлення, програми (алгоритми) дій, системи цінностей і відношень), які потім проявляються у компетентностях людини як актуальні, діяльнісні прояви [3; 5; 7]. Компетентності, що проявляються у поведінці людини, перетворюючись в її особистісні властивості стають компетентностями, які характеризуються мотиваційними, смисловими, регуляторними, когнітивними складовими та досвідом.

Але більшість науковців підкреслюють, що поняття “компетентність” сприймається як похідне, вужче від поняття “компетенції”. Аналіз контексту вживання поняття

“компетентність”, як підкреслює Н. Бібік, дозволяє розуміти його як соціально закріплений освітній результат [5].

Академік Московської міжнародної педагогічної академії А. Хуторський надає таке розуміння терміна компетенція, визначаючи його як відчужену, наперед задану соціальну вимогу до освітньої підготовки учня, що необхідна для його ефективної продуктивної діяльності у певній сфері. До основних складових поняття “компетенція” він відносить знання, навички, здатності, стереотипи поведінки, зусилля людини.

Розділяючи поняття “компетенція” та “компетентність” А. Хуторський під “компетенцією” розуміє задану вимогу (норму) до освітньої підготовки людини, а під “компетентністю” – її особистісну якість або сукупність якостей, які вже набуті, а також мінімальний досвід щодо діяльності в заданій сфері [9]. Надалі задля розмежування цих понять будемо дотримуватися його точки зору.

При визначенні сутності поняття “валеологічна компетентність” було з’ясовано, що деякі автори під одними і тими сутнісними характеристиками розуміють різні за деякими ознаками поняття, такі як “валеологічна компетентність”, “здоров’язберігаюча компетентність”, “компетентне ставлення до здоров’я”. На наш погляд, різниця у поданих визначеннях полягає лише у самій назві, коли за своєю сутністю вони можуть співпадати.

Надалі для розмежування понять валеологічна, здоров’язберігаюча компетентність та компетентне ставлення до здоров’я слід проаналізувати їх сутнісні характеристики.

У науково-педагогічній літературі термін компетентне ставлення до здоров’я найчастіше вживається при визначенні ключових компетентностей учнів загальноосвітньої школи. Так, відповідно до наукових джерел, сутністю компетентного ставлення до здоров’я є рівень клінічного, соматичного, психічного здоров’я, навчальних досягнень із фізкультури, основ здоров’я, безпеки життєдіяльності, загальної фізичної працездатності, сформованості навичок раціонального режиму дня й харчування, потреб систематично працювати над фізичним розвитком, громадянської відповідальності за наслідки нездорового способу життя [8]. Деякі науковці до змісту означеної компетентності відносять рівень соматичного, клінічного, фізичного, психічного здоров’я та рівень валеологічних знань [8].

Термін здоров’язберігаюча компетентність вживається при визначенні компетентності у області здоров’я учня загальноосвітньої школи, студента вищого навчального закладу та фахівця будь-якої галузі. Відповідно до носія означеної компетентності визначають різні її сутнісні характеристики. Сутністю здоров’язберігаючої компетентності учня є вміння застосовувати навички здорового способу життя та безпеки життєдіяльності; використовувати навички особистої гігієни, профілактики захворювань й травматизму, правил техніки безпеки; мати усвідомлену індивідуальну установку щодо необхідності удосконалення основних якостей фізичного розвитку; самостійно та свідомо виконувати фізкультурні заходи в режимі дня, профілактичні вправи для запобігання порушенню постави та зору [5]. Також під здоров’язберігаючою компетентністю учня розуміються характеристики, властивості учня, спрямовані на збереження фізичного, соціального, духовного та психічного здоров’я – свого та оточення [там само]. Складовими цієї компетентності є життєві навички, що сприяють ЗСЖ.

Огляд літератури показав, що у переліку ключових компетентностей студента виділяють або здоров’язберігаючу (Н. Бібік, Т. Бойченко, Д. Воронін, О. Овчарук, О. Руденко, О. Савченко, В.М. Успенев) [1; 5; 7], або валеологічну компетентність (В. Азаренко, В. Бобрицька, О. Бондаренко, В. Нестеренко, В. Сидоренко) [1; 7].

Надалі для визначення різниці у поняттях здоров’язберігаюча та валеологічна компетентність було здійснено порівняння їх дефініцій.

У своїх працях О. Бондаренко розглядає валеологічну компетентність студентів педагогічних університетів як інтегративне утворення особистості, що є складовою життєвої компетентності (знання, цінності і мотиви, валеологічна позиція, діяльність щодо оздоровлення себе і своїх вихованців) [1].

Визначаючи валеологічну компетентність як складову професійної компетентності, О. Гонеев та А. Пашков розглядають її як компетентність, що обумовлена наявністю знань та умінь у області збереження здоров'я та у питаннях здорового способу життя [6]. На думку іншого російського науковця О. Родіної, валеологічна компетентність розглядається як вміння піклуватися про своє здоров'я, що забезпечується валеологічною грамотністю, здоровим способом життя на основі уявлення про себе та своє здоров'я.

У свою чергу, В. Болотов та В. Суріков тлумачать валеологічну компетентність як складний синтез когнітивного, предметно-практичного й особистісного досвіду, що забезпечує процес здоров'я збереження [2: 12].

Порівняння понять здоров'язберігаюча та валеологічна компетентність показало, що вони співпадають лише за деякими ознаками, зокрема обидва види компетентності направлені на розвиток знань, умінь, навичок та ставлень щодо збереження здоров'я. Але, на нашу думку, поняття валеологічна компетентність є більш широким поняттям, бо воно повинно містити знання, вміння, навички, ставлення, поведінку, що направлені не тільки на процес збереження здоров'я, але на його формування та зміцнення, що підтверджується методологічними засадами валеології, яка розуміється як наука про особливості формування, збереження та зміцнення здоров'я.

Також у літературі зазначається, що саме поняття валеологічна компетентність, на відміну від поняття здоров'язберігаюча компетентність, являє собою інтегративне утворення [1; 4]. Так, О. Бондаренко вважає її інтегративним утворенням особистості. О. Дворнікова під її структурою розуміє єдність (інтеграцію) трьох компетенцій: когнітивної, операційно-діяльнісної, мотиваційно-ціннісної [4].

Отже, аналізуючи подані визначення щодо поняття “валеологічна компетентність” ми дійшли такого висновку, що більшість авторів її розглядають як певний рівень знань, умінь, навичок та ставлень у області здоров'язбереження, властивості людини або її досвід, що забезпечує здоровий спосіб життя та процес здоров'язбереження. Характерною рисою у поданих визначеннях також є те, що процес здоров'язбереження повинен бути направлений не тільки на себе, але й на інших людей. У нашому дослідженні при визначенні поняття “валеологічна компетентність студентів”, зокрема студентів класичного університету, на це слід звернути особливу увагу. На нашу думку, будь-який фахівець (будь-якого профілю) обов'язково повинен бути валеологічно компетентним з огляду на те, що він як майбутній фахівець повинен піклуватися не тільки про своє здоров'я, а й про здоров'я його підлеглих, або про здоров'я своїх колег. Таке піклування, перш за все, забезпечить збереження здоров'я людини у трудовому процесі та створить належний рівень працездатності людини.

Аналізуючи напрацювання сучасних педагогів, також з'ясовано, що валеологічна компетентність, являючи собою ключову компетентність, може визначатися як неодмінна складова життєвої, особистісної та професійної компетентностей. Відповідно до досліджень В. Піщуліна, валеологічна компетенція є складовою частиною особистісної компетентності. Інші дослідники, валеологічну компетентність розглядають як складову професійної компетентності, яка має особливе значення у роботі не тільки педагога, але й фахівця будь-якого профілю [1; 6]. Так, з позиції російських дослідників О. Гонеева та А. Пашкова, професійна компетентність фахівця будь-якого профілю повинна містити такі складові, як спеціальна компетентність, соціальна, психологічна, інформаційна, комунікативна, екологічна та валеологічна [6]. У свою чергу, О. Бондаренко вважає, що валеологічна компетентність є складовою життєвої компетентності [1].

Аналіз різних підходів до визначення поняття валеологічна компетентність свідчить, що вони не виключають, а доповнюють один одне.

Висновки. Аналіз літератури показав, що існують різні підходи до визначення поняття “валеологічна компетентність”. Підсумовуючи поданий вище матеріал, ми визначаємо, що під “валеологічною компетентністю студентів” слід розуміти інтегральне утворення особистості, яке поєднує в собі систему знань, умінь, навичок, ставлень в області формування, збереження та зміцнення здоров'я, яка забезпечує позитивну настанову на

здоровий спосіб життя та поведінку, спрямовану на збереження фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я як власного, так і інших людей.

Перспективи подальших досліджень. Визначити значення розвитку валеологічної компетентності у процесі збереження здоров'я студентів та розробити технологію її розвитку у процесі навчання безпеки життєдіяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаренко О. М. Формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі професійної підготовки: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук зі спеціальності: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / О.М. Бондаренко. – Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України, 2008. – 189 с.
2. Болотов В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. Болотов, В. Суриков // Педагогіка. – 2003. – №10. – С. 12-14.
3. Глузман О.В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості / О.В. Глузман // Педагогіка та психологія. – 2009. – №2 (67). – С. 51-60.
4. Дворникова О. Б. Формирование валеологической компетентности студентов педагогического колледжа в процессе предметной подготовки: дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: 13.00.08 / О.Б. Дворникова. – Екатеринбург, 2005. – 179 с.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: “К.І.С.”, 2004. – 112 с.
6. Педагогіка професійного освіти: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / [Е.П. Белозерцев, А.Д. Гонеев, А.Г. Пашков и др.]; под ред. В.А. Сластенина. – М.: Издательский центр “Академия”, 2004. – 368 с.
7. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі / [О.В. Аксьонова, І.А. Балягіна, М.А. Богорад та ін.]. – К.: КНЕУ, 2007. – 527 с.
8. Становлення компетентнісно орієнтованої школи Донеччини: від ідеї до практики. – Донецьк: Каштан, 2008. – С. 396.
9. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования // А.В. Хуторской / Народное образование. – 2003. – №2.

Самойлова Н.В.

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СУЩНОСТИ ВАЛЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ

В статье изучены и проанализированы основные научные подходы к определению понятий “компетенция”, “компетентность” и “валеологическая компетентность”. Определена сущность понятия “валеологическая компетентность студентов”. Установлено место валеологической компетентности в составе ключевых компетентностей студентов.

Ключевые слова: валеологическая компетентность, здоровье студентов, компетентность, компетенция, ключевые компетентности.

Samoilova N.V.

MODERN APPROACHES TO THE DEFINITION OF VALEOLOGICAL COMPETENCE OF STUDENTS

In the article it is contemplated and analyzed basic scientific approaches to the definition “the competence”, “the capacity” and “the valeologic competence”. The essence of the concept of “students’ valeological competence” were opened. The place valeological competence in the key competences of students was determined.

Key words: the capacity, competence, key competence, students’ health, valeological competence.